

શબ્દ

શબ્દ

તંત્રી
અનિલ જોષી

સહ તંત્રી
ભરત કાપડિયા

સહાયક તંત્રી
લાગણી વ્યાસ

માર્કેટિંગ ડાયરેક્ટર
નૂપુર શાહ

ક્રિએટીવ ડાયરેક્ટર
જનાલી પરીખ

આભારસહ
નૈષધ પુરાણી, હાર્દિક શાસ્ત્રી, અંકિત પટેલ
તેજલ સોલંકી, નિશા પંચાલ, ડૉ. દર્શના ઠક્કર

સ્યાહી.કોમની પ્રવૃત્તિઓનું નવું સોપાન એટલે “શબ્દ”. લગભગ મહિના પહેલા કવિ શ્રી અનિલ જોષીના સુપુત્ર શ્રી સંકેત જોષીએ ઓનલાઈન સામાયિક શબ્દનું બીજરોપું અને એની સાબિતી રૂપે આજે આપની સમક્ષ આ કૂમળો છોડ એટલે કે શબ્દનો પ્રથમ અંક છે. વિનોબા ભાવે એમ કહેતા કે સહિત લઈને ચાલે તે સાહિત્ય. શબ્દનો મુખ્ય હેતુ જ આપ સૌને સાથે લઈ સાહિત્યની સફરે નીકળી પડવાનો છે, શબ્દને કૂમળા છોડમાંથી એક વટવૃક્ષ બનાવવાનો છે.

શબ્દનો પ્રથમ અંક પ્રસિધ્ધ કરતી વખતે શૈલાબહેનની સ્મૃતિ અચૂક થાય છે અને સાથે જ આ ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રમોશનમાં અમને જે મિત્રોનો સહકાર મળ્યો છે તેવા શ્રી ભાગ્યેશ ઝા, શ્રી હરીશ મહેતા તથા શ્રી અશ્વિન શ્રોફનો શબ્દ પરિવાર આભારી છે. આ ઉપરાંત, શબ્દને અહીં સુધી પહોચાડવામાં જે મિત્રોએ અમને મદદ કરી એ સૌનો હૃદયપૂર્વક આભાર.

આપના પ્રતિભાવો અને સૂચનો આવકાર્ય છે
pratibhav.shabd@gmail.com

અનુક્રમ

તંત્રી નોંધ ૦૩

કાવ્ય અનુવાદ

એક પંખીને કંઈક - ઉમાશંકર જોષી ૦૪
ફરવા આવ્યો છું - નિરંજન ભગત ૦૫

કાવ્ય જાત

જડ્યો જડ્યો હું જડ્યો - અનિલ ચાવડા ૦૬
ગઝલ - ભાવેશ ભટ્ટ ૦૭

ટૂંકી વાર્તા

એક નાનકડી મશકરી - ચૈખોવ ૦૮
સરલ અને શમ્પા - મધુ રાય ૧૧

કવિનો મારગ છે શૂરાનો ૧૬

હાસ્યલેખ

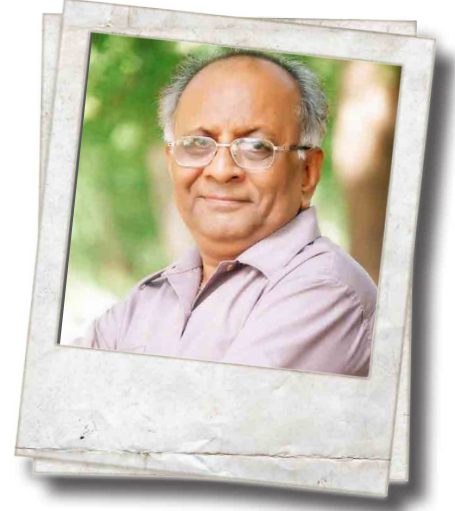
હેરડાઈ કરવાથી દાદરનાં પગથિયા ઓછા થાય છે? - વિનોદ ભટ્ટ ૧૭
ફોન મેં બજી ઘંટિયાં... - ભરત કાપડિયા ૧૯

તંત્રી નોંધ

.....

અનિલ જોષી

“યુલિસિસ” નાં સર્જક જેમ્સ જોયસનું એક વાક્ય વર્ષોથી મારા દિમાગમાં ચોંટી ગયું છે, “આપણે બધા એક સરખી રીતે જન્મી ચૂક્યા છીએ પરંતુ અલગ અલગ રીતે કેમ મરીએ છીએ?” જેમ્સ જોયસે પૂછેલા આ કૂટપ્રશ્નનો જવાબ મને હજી સુધી મળ્યો નથી એટલે જ તો હું કવિતાને રવાડે ચડી ગયો છું. અહીં પ્રશ્નો પૂછવા એટલે લાક્ષાગૃહ જેવા ડેન્જરસ એરિયામાં જવું એવો થાય છે. સોલ્જોનિત્સન જેવો રશિયન સર્જક તો લખી ગયો છે, ‘રસ્તે ચાલતા તમને એવી ઘણી જગ્યાઓ જોવા મળશે કે જ્યાં એરો જેવી તોછડી લીટી નીચે લખ્યું હશે કે “અહીં પ્રવેશ બંધ છે” શા માટે પ્રવેશ બંધ છે એવો પ્રશ્ન પૂછવાની પણ મનાઈ છે. આ ડેન્જરસ એરિયામાં નિર્ભય બનીને પ્રવેશ માત્ર સર્જક જ કરી શકે છે.’ જેમ્સ જોયસ પણ લખી ગયા છે, “ તમે કોઈ પ્રશ્ન પૂછશો તો જવાબમાં તમને જુઠાણું જ મળે.” જોયસનું એક બીજું દર્શન એ છે કે જેપોતાને બહુ જ વિચારવંત અને બુદ્ધિશાળી માને છે એ લોકોને જ ખબર નથી કે તેઓ કોના વિચારોને ચ્યુઈંગમની જેમ ચાવી રહ્યા છે. આપણે મોટા સર્જકોની સંગતિમાં બેસીએ છીએ ત્યારે એવું અનુભવાય છે કે ભૂતકાળ એ કંઈ ભવિષ્ય નથી પણ શાશ્વત વહેતો વર્તમાન છે. સમય એ તો આપણા ચિત્તની નીપજ છે. પ્રાચીન, મધ્યકાલીન, આધુનિક અને સમકાલીન જેવા સમયખંડો નિરર્થક ચિત્તની નવરાશની પ્રોડક્ટ છે. સમયને અખિલાઈમાં જોવો જોઈએ. સવાલો તો જીવતા મનુષ્યને થાય છે. મડદાઓને ક્યારેય સવાલો થતાં નથી. આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈન કાયમ યાદ રાખવા જેવું કહેતા હતાં, “The important thing is not to stop questioning.” વોલ્ટર જેવા દાર્શનિક કહી ચૂક્યા છે કે તમારે માનવીને જજ કરવો હોય તો એ કેવા સવાલ પૂછે છે એના ઉપરથી જજ કરવો, એના ઉત્તર પરથી નહીં. એક બીજો મુદ્દો પણ હંમેશા યાદ રાખવા જેવો છે કે જે નોન ક્રિએટિવ માઈન્ડ છે તેઓ પોતાનું ફોકસ ખોટા ઉત્તર ઉપર જ કરશે અને જે ક્રિએટિવ માઈન્ડ છે એનું ફોકસ ખોટા સવાલ ઉપર જ રહેશે. ચીનમાં એક કહેવત છે કે જે માનવી સવાલ પૂછે છે એ માત્ર પાંચ મિનિટ પૂરતો જ મૂર્ખ છે અને જે ઘેટાં જેવાં લોકો ક્યારેય સવાલ પૂછતાં જ નથી તેઓ કાયમ માટે મૂર્ખ જ રહે છે.

કાવ્ય અનુવાદ

“ એક પંખીને કંઈક ”
ઉમાશંકર જોષી

અનુવાદ - પ્રદીપ ખાંડવાલા

Something a Bird Wanted to Say...

એક પંખીને કંઈક

A bird wanted to say something
but hesitated approaching man.
Flew far away instead
to a branch of a tall tree
on a hill.

એક પંખીને કંઈક કહેવું હતું
માનવીની પાસે આવતાં ખમચાતું હતું,
ઉડી ગયું દૂર,
ટેકરી પર,
ઉંચા વૃક્ષની ટગડાળે.

Oblivious of surroundings
during a nightmare
of hunger-exhaustion-separation
babbled something.
The stream flowing by heard it
'I'll deliver the message -
should I meet him on my way!'

આગળપાછળ જોયા વિના,
ભૂખ - થાક - વિરહ - ઓથાર નીચે
કંઈક બબડી નાખ્યું એણે.
સરતી સરિતાએ સાંભળી લીધું,
“હું એને પહોંચાડી દઈશ, રસ્તે મળી જશે કદાચ તો.”

Tumbling, dallying in the plains
the exhausted river
collapsed into the sea's bosom
gurgling something.

ગબડતી, મેદાનોમાં રસળતી,
થાકેલી સરિતા,
લોથપોથ સમંદરમાં ઢબૂરાઈ ગઈ
બુડબુડ રવે કંઈક કહેવા મથતી.

'Don't worry I will take the message
to all the shores of the world' -
and the sea set off.

“કંઈ નહીં, દુનિયાના ચોગમ કિનારા પર પહોંચાડીશ.”
કહેતોક સમુદ્ર ઉપડયો,
દિનરાત અનવરત ખડકો પર મસ્તક અફાળતાં,
સંદેશાના મૂળાક્ષર પણ ભૂલી બેઠો.

Day and night
banging its head ceaselessly on rocks,
the seaforgot even the letters
of the message.

એક પંખીને કંઈક કહેવું હતું...

A bird so longed to say something..!

કાવ્ય અનુવાદ

.....

“ ફરવા આવ્યો છું ”
નિરંજન ભગત

અનુવાદ - પ્રદીપ ખાંડવાલા

I Have Come for a Stroll

ફરવા આવ્યો છું !

I have come just for a stroll!
I haven't come, have I
to perform mine or your chore?

હું તો બસ ફરવા આવ્યો છું !
હું ક્યાં એકેય કામ તમારું કરવા આવ્યો છું ?

On this path such a pleasant breeze
'and such sparkle on fresh, new faces!
Oh! I do not want to return home!
I have come to take but seven happy steps
and slide into a dream!

અહીં પથ પર શી મધુર હવા
ને ચહેરા ચમકે નવા નવા !
- રે ચહું ન પાછો ઘરે જવાં !
હું ડગ સાત સુખે ભરવા અહીં
સ્વાપ્નમહી સરવા આવ્યો છું !

If I can find the magic
to love for a few hours
and sing a few verses
then to everyone's ears I would offer
the song of rapture!

જાદુ એવો જાય જડી
કે ચાહી શકું બેચાર ઘડી
ને ગાઈ શકું બેચાર કડી
તો ગીત પ્રેમનું આ પૃથ્વીનાં
કર્ણપટે ધરવા આવ્યો છું !

I have come just for a stroll!

હું તો બસ ફરવા આવ્યો છું !

કાવ્ય જગત

“ જડયો જડયો હું જડયો... ”

જડયો જડયો હું જડયો છેવટે મને ખરેખર જડયો,
ધરતીને કિરણો અડકે એમ જ્યારે તમને અડયો.

નાનકડો એક રજકણ હું તો,
ક્યાં ઓળંગુ સીમા?
ધૂળ અને ઢેફાંની માફક
પડયો હતો માટીમાં

પીડ તમે બાંધ્યો મારો તો હુંય ચાકડે ચડયો.
જડયો જડયો હું જડયો છેવટે મને ખરેખર જડયો.

એક સવારે આમ તમારું
સવાર જેવું મળવું,
છાતી અંદર રોકાયું ના
રોકાતું ફૂંમળવું

પવન વગર પણ પાન પરથી ઝાકળ જેવું દડયો.
જડયો જડયો હું જડયો છેવટે મને ખરેખર જડયો.

- અનિલ ચાવડા

કાવ્ય જગત

.....

ગઝલ

એટલે સૌ જુએ છે ખુન્નસથી,
બહાર નીકળી ગયો છું સરઘસથી.

કોઈ પેટાવતું ન આળસથી,
થાય ક્યાંથી સહન એ ફાનસથી?

એક સરખો અમારો ચહેરો છે,
કેમ ના હો લગાવ ધુમ્મસથી !

સાવ નિર્ભય બની હસુ ક્યાંથી?
બીક તો લાગવાની સાહસથી !

જિંદગી તાર પર છે લટકેલી,
રોજ ઉતારવાની લંગસથી.

એમ સંબંધથી ન મો ફેરવું,
કોઈ કંટાળે જેમ ઉધરસથી !

- ભાવેશ ભટ્ટ

એક નાનકડી મશ્કરી

ચૅખોવ

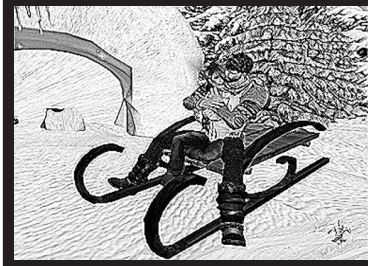
અનુવાદ - અનિલ જોષી

શિયાળાની ખૂબસુરત બપોર હતી. ઠંડી સખત પડતી હતી. નાદિયાએ મારો હાથ પકડી રાખ્યો હતો. એના વાંકડિયા વાળમાં બરફ એવી રીતે જામી ગયો હતો કે તે ચાંદની હોય એમ ચમકતો હતો. એના હોઠ ઉપર પણ બરફની એક રેખા જોઈ શકાતી હતી. અમે એક પહાડ પર ઊભા છીએ. અમારા પગ નીચે મેદાન તરફ જતો ઢોળાવ વિસ્તરેલો છે જેમાં તડકો ઝગમગી રહ્યો છે. અમારા પગ પાસે એક સ્લેજ ગાડી પડી છે જેની ગાદી પર લાલ કપડું છે.

“ચાલો, નાદિયા આપણે સરકીએ, ફક્ત એક જ વાર. ગભરાતી નહીં. તને કાંઈ નહીં થાય. થોડીવારમાં આપણે છેક નીચે પહોંચી જઈશું.”

મેં નાદિયાનો હાથ દબાવીને કહ્યું, પણ નાદિયાની આંખોમાં ડર હતો. એને પહાડની ટોચથી મેદાનનો રસ્તો ખૂબ લાંબો લાગતો હતો. આ ડરથી તે સાવ પીળી પડી ગઈ. તે ઉપરથી નીચે જોતી અને હું એને સ્લેજ પર બેસવાનું કહું તો એનો દમ નીકળી જાય છે.

હું વિચારી રહ્યો છું કે આ છોકરીનું ત્યારે શું થશે જ્યારે તે સ્લેજ પર સરકવાનો ખતરો ઉપાડી લેશે. ક્યાંક

“હવે ગમે તે થાય હું કોઈ દિવસ સ્લેજમાં નહિ સરકું. આજે તો મરતાં મરતાં માંડ બચી છું.”

તો ડરથી મરી જશે અથવા પાગલ થઈ જશે. મેં નાદિયાને હિંમત આપતાં કહ્યું, “મારી વાત માન. તારામાં હિંમતની કાંઈ કમી નથી. શું કામ ડરે છે?”

છેવટે નાદિયા માની જાય છે અને હું એના ચહેરાના ભાવ જોઈ રહ્યો છું. એવું લાગે કે જાણે એને મોતના ખતરા સાથે મારી વાત માની લીધી છે. એનો ચહેરો ભયથી સફેદ પડી ચૂક્યો છે. તે થરથર ધ્રુજી રહી છે. હું એને સ્લેજ પર બેસાડીને, એના ખભા પર હાથ રાખીને પાછળ બેસી જાઉં છું. અમે

અનંત ગહેરાઈઓમાં સરકવા લાગીએ છીએ. સ્લેજ ગાડી ઝડપથી નીચે જઈ રહી છે. બેહદ ઠંડી હવાનાં સૂસવાટા અમારા ગાલ ઉપર તમાચા મારતાં હતાં. હવા એટલી તેજ હતી કે જાણે કોઈ સિસોટી વગાડી રહ્યું છે. અમારા શરીરને હવા ચીરી રહી છે. એવું લાગે છે કે જાણે કોઈ શેતાન અમને પંજામાં જકડીને નર્ક તરફ ખેંચી રહ્યો છે. આસપાસ સરકતી બધી જ ચીજો એક લકીર થઈ ગઈ છે. એવું મહેસૂસ થતું હતું કે હમણાં મરી જઈશું.

“આઈ લવ યુ, નાદિયા”

બહુ ધીમેથી કહું છું. સ્લેજગાડીની ગતિ ધીમે ધીમે ઓછી થતી જાય છે. હવાનું ગરજવું અને સ્લેજનું ગૂંજન હવે એટલું ભયંકર નથી લાગતું. અમારા જીવમાં જીવ આવે છે અને છેવટે અમે નીચે મેદાનમાં પહોંચીએ છીએ. નાદિયા અધમુદ્ધ જેવી થઈ ગઈ છે, સફેદ પૂણી જેવી સાવ. એના શ્વાસો બહુ ધીમા ચાલે છે. હું એને સ્લેજમાંથી ઊઠવામાં મદદ કરું છું. “હવે ગમે તે થાય હું કોઈ દિવસ સ્લેજમાં નહિ સરકું. આજે તો મરતાં મરતાં માંડ બચી છું.”

નાદિયાએ મારી તરફ જોતાં કહ્યું. એની મોટી મોટી આંખોમાં એક ખૌંફ હતો પણ થોડી જ વારમાં તે નોર્મલ થઈ ગઈ અને મારી તરફ પ્રશ્નપૂર્ણક આંખે જોવા લાગી. હું સિગારેટ પી રહ્યો હતો.

નાદિયાએ સાચે જ એ શબ્દો સાંભળ્યા હતા “આઈ લવ યુ, નાદિયા” કે પછી માત્ર હવાની ગૂંજ હતી? નાદિયાએ મારો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો. અમે લાંબો સમય સાથે ફરતા રહ્યાં. નાદિયાને આ ઉખાણું બહુ પરેશાન કરતું હતું. જે શબ્દો એણે સરકતી વખતે સાંભળ્યા હતા. એને ખાતરી નહોતી કે આ કોઈ બોલ્યું હતું કે એનો વહેમ હતો. આ સાચું છે કે ખોટું? આ સવાલ હવે નાદિયા માટે સ્વાભિમાનનો સવાલ થઈ ગયો. એની ઈજજતનો સવાલ થઈ ગયો. જાણે એની ખુશી માત્ર “આઈ લવ યુ” શબ્દો પર નિર્ભર રહેતી હોય. નાદિયા માટે તો આ ત્રણ શબ્દો જ મહત્વના હતાં. નાદિયા મને અધીરતાભરી ઉદાસ નજરોથી તાકી રહી છે. જાણે કે તે મારી ભીતરની વાત માપવા માટે મથામણ કરતી હોય. મારા સવાલોના જવાબ અસંગત આપે છે. નાદિયાને એ વાતનો ઈન્તજાર હતો કે હું એ જ શબ્દો ફરી કહું. “આઈ લવ યુ” શબ્દો સાંભળ્યા પછી નાદિયાને પોતાની જ ખુશી પરેશાન કરી રહી હતી. તે મારાથી મોટું ફેરવી બોલી,

“ચાલો, એકવાર ફરીથી સરકીએ.”

અમે ફરીથી પહાડ ઉપર ચઢી જઈએ છીએ. હું ફરીથી ભયથી ધ્રુજતી નાદિયાને સ્લેજ ગાડીમાં બેસાડું છું. ફરીથી અમે ભયાનક પહાડીની ગહેરાઈમાં સરકીએ છીએ. ફરીથી હવાની ગર્જના અને સ્લેજની ગૂંજ અમારા

કાનને ફાડી નાખે છે. હું ફરીથી આ ઘોંઘાટમાં ધીમા અવાજે કહું છું,

“આઈ લવ યુ, નાદિયા”.

નીચે પહોંચીને સ્લેજ અટકી જાય છે. નાદિયા એક નજર ઉપરના ઢાળ પર નાખે છે. જ્યાંથી અમે હમણાં જ સરકીને આવ્યા અને બીજી નજર મારી તરફ નાખે છે અને બહુ જ ધ્યાનથી મારા બેપરવાહ અને ભાવહીન અવાજને સાંભળે છે. એના ચહેરા પર પરેશાની છે. નાદિયાને એ જ સમજાતું નથી કે “આઈ લવ યુ” કોણ કહે છે? મને એ બિચારીની દયા આવતી હતી. એવું લાગતું હતું કે તે હમણાં રડી પડશે.

મેં પૂછ્યું,

“ઘર ચલે?”

તે શરમથી લાલઘુમ થઈને કહે છે,

“મને તો અહીં સ્લેજમાં સરકવાની બહુ મજા આવે છે. ચાલો, ફરી એકવાર સરકીએ.”

અમે ફરી પાછા પહાડ પર ગયા.

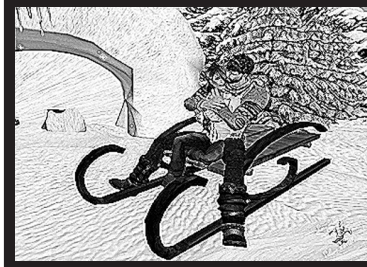
ફરીથી સ્લેજમાં બેઠાં. સરકતા સરકતા અડધે રસ્તે પહોંચ્યા છીએ, હું ફરી એકવાર ધીમેકથી કહું છું,

“આઈ લવ યુ, નાદિયા.”

નાદિયા ચુપ રહે છે. નીચે ઉતરીને હું એને ઘર સુધી મૂકવા જાઉં છું. તે ધીમે ધીમે ચાલી રહી છે. કદાચ હું કાંઈક કહું એનો ઈન્તજાર હોય પણ હું ચુપ છું. એટલામાં નાદિયાનું ઘર આવી જાય છે. પછી તો આખો શિયાળો અમે રોજ સ્લેજમાં સરકવા જતાં અને સરકતાં સરકતાં હું રોજ કહેતો હતો, “આઈ લવ યુ, નાદિયા” નાદિયાને આ શબ્દોનો મોર્ફિન જેવો નશો ચડી જતો હતો. નાદિયા આ ત્રણ શબ્દોની ખુમારીમાં રહેવા લાગી. પહેલા તો એ ખૂબ ડરતી હતી પણ હવે ભય અને ખતરામાં આ ત્રણ શબ્દો અનેરો સ્વાદ ભરી દેતા હતા. શરાબ કોઈ પણ વાસણમાં હોય, એનો નશો ઓછો થતો નથી.

એક દિવસ બપોરે હું અચાનક પહાડી ઉપર એકલો ગયો અને મેં જોયું તો ઢાળ પાસે નાદિયા એકલી ઊભી છે.

એની આંખો મને શોધી રહી છે. તે ધીમે ધીમે પહાડી પર ચડે છે. સ્લેજ પાસે આવે છે અને પછી ફેંસલો કરી નાખે છે કે હું એકલી જ હવે સ્લેજમાં બેસીને સરકતી

“નાદિયાએ સાચે જ એ શબ્દો સાંભળ્યા હતા ‘આઈ લવ યુ, નાદિયા’ કે પછી માત્ર હવાની ગૂંજ હતી?”

સરકતી નીચે જઈશ. તે થરથર ધ્રુજી રહી છે. સ્લેજમાં બેસે છે. આંખો બંધ કરી દે છે જાણે જિંદગીની વિદાય લઈને નીચે સરકી પડે છે. નાદિયાને એ જોવું હતું કે એ એકલી જ સ્લેજમાં સરકે તો એને પેલા ત્રણ શબ્દો સંભળાશે કે નહિ? નાદિયાને શક અમારા બે ઉપર જ છે. “આઈ લવ યુ” શબ્દો કાં તો મેં કહ્યાં છે કાં તો હવાએ કહ્યાં છે. નાદિયા સરકતી સરકતી નીચે પહોંચી ગઈ.

એકલી નાદિયાને “આઈ લવ યુ” શબ્દો સંભળાયા કે નહિ એની મને ખબર નથી. હું તો બસ એને પહાડી પરથી જોઈ રહ્યો છું કે તે બેહદ થાકેલી અને કમજોર સ્લેજ ઉપરથી ઊભી થઈ ગઈ અને હતાશ પગલે ડર ભણી જતી હું એને જોઈ રહ્યો. અમારા બે માંથી કોઈએ પ્રેમભાવનાનો ઈઝહાર કર્યો જ નહિ પણ એનાથી હવે બહુ ફર્ક પડતો નથી. એક બર્ફીલું મૌન અને હળવી મુસ્કાન સાથે સાથે અચાનક મળી ગયેલી ખુશીની પરેશાની સિવાય બીજું કશું અનુભવાતું નહોતું.

થોડા સમય પછી ઉનાળો શરૂ થઈ ગયો. માર્ય મહિનો છે. સૂર્યના કિરણો પહેલાં કરતાં વધુ ગરમ થઈ ગયા છે. અમારી બરફથી ઢંકાયેલી પહાડી કાળી પડી ગઈ છે. એની ચમક ખતમ થઈ ગઈ છે. ધીમે ધીમે બધો જ બરફ પીગળી જાય છે. અમારું સ્લેજ ઉપર સરકવું બંધ થઈ ગયું છે. હવે નાદિયા એ જાદુઈ શબ્દો નહીં સાંભળી શકે. “આઈ લવ યુ, નાદિયા” એ શબ્દો કહેવાવાળું હવે કોઈ નથી. હવા ખામોશ થઈ ગઈ છે અને હું આ શહેર છોડીને પીટ્સબર્ગ જવાનો છું. અહીં નથી રહેવાનો. મારે પીટ્સબર્ગ જવાને આડે બે દિવસ રહ્યા છે.

સાંજના સમયે હું બગીચામાં બેઠો છું. આ બગીચો નાદિયાના ડર સાથે જોડાયેલો હતો. હજીયે ઘડીનો ચમકારો છે. ક્યાંક ક્યાંક બરફ પણ દેખાય છે. હરિયાળી દેખાતી નથી પણ વસંત ઋતુની ખુશબૂ મહેસૂસ થાય છે. સાંજે પંખીઓનો કલરવ સંભળાવા લાગ્યો છે. હું બગીચા અને નાદિયાના ઘરને અલગ કરતી વાડ પાસે આવીને એક તિરાડમાંથી નાદિયાના ઘર તરફ જોઉં છું. નાદિયા બાલ્કનીમાં ઊભી

છે. તે ઉદાસ નજરથી આકાશને તાકી રહી છે. વસંત ઋતુની હવા એના ઉદાસ અને ફિક્કા ચહેરાને વ્હાલ કરે છે. આ હવા નાદિયાને એ હવાની યાદ અપાવી રહી છે જે પહાડીઓ ઉપર ગર્જના કરતી હતી જ્યાં એણે એ શબ્દો સાંભળ્યાં હતાં, “આઈ લવ યુ, નાદિયા”. નાદિયાના ગાલ પરથી આંસુ સરકવા લાગે છે જાણે કે બરફ પીગળતો હોય...

નાદિયા એના હાથ હવામાં એવી રીતે ફેલાવે છે કે જાણે હવાને એ પ્રાર્થના કરી રહી હોય કે ફરી એકવાર એ જ શબ્દો દોહરાવીને બોલે. એટલામાં અચાનક હવાનું એક ઝોકું આવી જાય છે અને હું એને સંભળાય એ રીતે ધીમેકથી કહું છું, “આઈ લવ યુ, નાદિયા” આ શબ્દો સાંભળીને નાદિયાને અચાનક શું થઈ ગયું કે તે હસવા લાગી. હવા તરફ ઉછળી ઉછળીને હાથ ફેલાવા લાગી. તે બેહદ ખુશ છે, બેહદ સુખી છે. અને બેહદ સુંદર છે. એ જ ક્ષણે હું મારો સામાન પેક કરવા ધીમા પગલે મારા ઘર તરફ પાછો ફરું છું.

આ બહુ પહેલાંની વાત છે. હવે નાદિયાના લગ્ન થઈ ગયા છે. લગ્ન કરવાનો ફેસલો નાદિયાએ પોતે લીધો કે બીજાએ એનાથી કોઈ ફરક નથી પડવાનો. એનો પતિ બહુ મોટો અફસર છે અને નાદિયાને ત્રણ બાળકો છે. પણ તે એ સમયને હજી નથી ભૂલી શકી જ્યારે અમે બરફથી ઢંકાયેલી પહાડી ઉપર સ્લેજગાડીમાં સરકવા જતા હતાં. હવાના એ શબ્દો આજે પણ એને યાદ છે. સૌથી વધારે સુખદ, હૃદયસ્પર્શી અને ખૂબસુરત ક્ષણોની એ સાંભરણ હતી. હવે તો હું પ્રૌઢ થઈ ગયો છું. હું હજી એ સમજી શકતો નથી કે મેં નાદિયાને “આઈ લવ યુ” શબ્દો શા માટે કહ્યાં? શું કામ મેં એની સાથે આવી મશ્કરી કરી?

* * *

સરલ અને શમ્પા

મધુ રાય

સરલ અને શમ્પાને પ્રેમ હતો, અને એ બંને લગભગ રોજ સાંજનાં બગીચામાં બેસતાં. શનિ અને રવિ આખો દિવસ સાથે ગાળતાં અને વાતો કરતાં.

એક દિવસ સાંજે બગીચામાં સરલ અને શમ્પા પ્રેમથી બેઠાં બેઠાં વાતો કરતાં હતાં અને શમ્પાએ સરલને કહ્યું હતું કે દુનિયાના અંત સુધી આમ બેઠાં રહેવાનું હોય તો કેવું સારું! સરલ ખૂબ મજાની વાતો, સાંભળવાનું મન થાય તેવી વાતો શમ્પાને કરતો હતો, અને એકાએક બગીચાની બત્તીના આછાં અજવાળામાં એણે જોયું તો શમ્પાનો જમણો હાથ દેખાતો નથી. સરલને સમજાયું નહિ કે શમ્પાનો હાથ હમણાં તો અહીં હતો, આટલી વારમાં ક્યાં ગયો? સરલ કંઈ સમજી શકે એની

પહેલાં શમ્પાનો જમણો હાથ શમ્પાનાં કપડાં સુધી અદ્રશ્ય થઈ ગયો હતો, એની આરપાર દેખાવા લાગ્યું હતું. સરલ એકદમ ડરી ગયો. સરલે બોલવાનું ચાલુ રાખ્યું, અને જોતજોતામાં શમ્પાનાં હાથને અદ્રશ્ય કરતી રેખા શમ્પાનાં ગળા, ડોક, માથા અને શરીર આખા પર ફરી વળી શમ્પા તદ્દન અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. સરલ ડરનો માર્યો બોલતો જ રહ્યો.

બાગ હતો, બાંકડો હતો, બત્તી હતી, પણ શમ્પા એકાએક અદ્રશ્ય થઈ ગઈ હતી. સરલ એકદમ અવાકૂ થઈ

ગયો. એની જીભ એકદમ જ અટકી પડી. વાતો ખૂબ સરસ રીતે થઈ રહી હતી. સરલ બોલવાથી કદી થાકશે નહીં એવું લાગતું હતું, પણ કોને ખબર શમ્પા અદ્રશ્ય થઈ ગઈ હતી. સરલને સમજાયું નહીં કે શમ્પાના અદ્રશ્ય થવાથી એણે બેઠાં રહેવું જોઈએ, શોધ કરવી જોઈએ કે ચાલ્યા જવું જોઈએ.

સરલે ધીમેથી પૂછ્યું,
“શમ્પા, શમ્પા, તું છે?”

પણ કંઈ જવાબ ન આવ્યો. સરલનો ડર દૂર થઈ ગયો હતો, આશ્ચર્ય ઓછું થઈ ગયું હતું. ધીમેધીમે એકલાં બોલતાં હોવાની ભાંડપથી એણે જીભ કચડી લીધી, કંઈ ભ્રમ થયો હશે. સરલ ઉભો થયો. રખે બાંકડા પાસે પોતે કાયર ઠરશે એવા ડરથી જરા વાર ઊભો રહ્યો. જાણે બાંકડાનું ધ્યાન ન હોય એ રીતે

સરકીને ચાલ્યો, આગળ વધ્યો, અને પછી ઝડપથી ચાલવા માંડ્યો, અને આખરે દોડીને બહાર રસ્તા પર આવી ગયો. સરલને યાદ આવ્યું કે શમ્પા અલોપ થઈ ગઈ છે. સરલે શમ્પાને ઘેર તપાસ કરવાનું નક્કી કર્યું. એ ચાલતો ચાલતો હોટલ પાસે આવ્યો. એ હોટલમાં સરલ અને શમ્પા રોજ ચા પીતાં, સરલ કિટલીની ચા પસંદ કરતો. કિટલીમાંથી ચાનાં પાદંડા સુંઘવાનો

એને નશો હતો. હોટલમાં ફોન હતો. એ ગયો ત્યારે થોડાક યુવાન છોકરા પબ્લિક ફોન પર તોફાને ચડ્યા હતા સાંભળવાની જગ્યાએથી બોલતા હતાં. સાંભળતા હતાં.

સરલ અકબાઈને ઉભો રહ્યો. એ છોકરાઓએ ઘણીવાર એને શમ્પાની સાથે જોયો હતો. મજાકો કરી હતી. કોઈ ઓળખતા નહોતાં, પણ દીઠે જાણતાં હતાં. સરલને એમ હતું કે પોતાને ફોન કરવા આવેલો જોઈ છોકરાઓ મશ્કરીએ ચડશે, પણ કોને ખબર કેમ, એની તરફ ધ્યાન જતાં, છોકરાઓ મજાક છોડી શાલીનતાથી દૂર ખસી ગયા અને સરલે ફોન જોડ્યો. સામેથી અવાજ આવ્યો,
 “હલો”
 સરલે પૂછ્યું,
 “શમ્પા ત્યાં છે?”

સરલને સમજાયું નહીં કે એને ફોન પર કાંઈ સંભળાતું કેમ નથી. એણે ફોનને ઊંધો કરી, સિક્કા નાખવાના ડબ્બાને થપથપાવી, ઘબ્બા મારીને સાંભળવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ કાંઈ ન સંભળાયું તે ન જ સંભળાયું. હોટલનો મેનેજર એનો પરિચિત હતો. એણે અને છોકરાઓએ પ્રયત્ન કર્યો, ફોન બરાબર હતો. સરલે ફરીથી પ્રયત્ન કર્યો, સામેથી અવાજ આવતો હતો,
 “હલો”
 સરલ પૂછતો હતો,
 “શમ્પા ત્યાં છે?”
 સામેથી સંભળાતું હતું,
 “શમ્પા?”

... અને બસ, પછી સૂનકાર... સરલે ફોન મુકી દીધો, એ ખૂબ વિચારમાં ને વિચારમાં, ખૂબ જ અસહાય બનીને, અને ખૂબ જ નિષ્ફળતાથી નરમ નરમ રીતે દાંત પીસીપીસીને બહાર નીકળ્યો. હોટલની બહાર પાનની દુકાન હતી, એણે ત્યાં ઊભા રહીને કોઈ બે જણાને રિક્ષામાં બેસીને ક્યાંક જતા જોયા. એને યાદ આવ્યું, શમ્પાને ઘરે રિક્ષામાં જઈ શકાય છે. સરલ શમ્પાને ઘરે રિક્ષામાં ગયો. બહાર રિક્ષા ઊભી રાખી, કદાચ શમ્પા ઘરમાં હોય તો સાથે લઈ જઈ શકાય. સરલે ખિસ્સામાં જોયું તો પૈસા પૂરતા નહોતાં. સરલે રિક્ષા છોડી દીધી. ઘરમાં ગયો.
 “શમ્પા?”

શમ્પાના ઘરમાં કંઈ અજાયબી ફેલાઈ ગઈ.
 “શમ્પા કોણ?”
 અરે, સરલને થયું કે આ શું? શમ્પાના ઘરમાં કોઈ

શમ્પાને ઓળખતું નથી? પછી એને યાદ આવ્યું, શમ્પાના ઘરમાં શમ્પાને ‘બેબી’ કહેતા હતા એ કહેવા જતો હતો, “બેબી ક્યાં છે?” ત્યાં ઘરમાંથી એક મોટી ઉમરનાં મહિલા સાંધેલા છાંયલમાં લોટવાળા હાથ લૂછતાં લૂછતાં બહાર આવ્યાં, શમ્પાનાં ફોઈ હતાં. એમનું નામ ચંપાબેન હતું. સરલે ગભરાઈને કહ્યું,

“શમ્પા, શમ્પા, તમારી ભત્રીજી...બેબી...બેબી”
 બધાં એને જોઈ રહ્યાં, જાણે એણે કાંઈ અશોભનીય વાત કરી હોય. સરલને થયું એણે ચંપા નહોતું કહ્યું. ચંપાબેન અથવા ચંપાફોઈ કહ્યું હોત, જો એને ચંપાબેનનું કામ હોત તો. એને શમ્પાનું કામ હતું. એણે શમ્પા કહ્યું હતું “બેબી, બેબી” અંદરના ઓરડામાંથી હાથમાં ઈન્દ્રજાલ કોમિક્સ લઈને શમ્પાની નાની બહેન બહાર આવી. શિયાળામાં એના જંબુડી રંગના ગાલ ફાટતાં હતાં. એણે ચશ્મા પહેર્યાં હતાં. એની ઉમરનાં પ્રમાણમાં શમ્પાની બહેન બહુ કઠોર લાગતી હતી.

એણે અવિશ્વાસથી સરલની સામે

જોયું,

“શું કામ છે?”

“ના-ના, મારે શમ્પાનું કામ છે, આની મોટી બહેનનું.”

સરલે હતાશાથી કહ્યું. ઘાઘરી-ચોળી પહેરીને મોટી બહેન બહાર આવી. એના મોં ઉપર ખીલ હતાં. એણે વાળની એક લટ ચંદ્રમાની જેમ કપાળ પર ગોઠવી હતી. એ શમ્પા નહોતી. સરલે લગભગ ગૂંગળાઈને કહ્યું,
 “આ નહીં, આ નહીં.”

એણે આ છોકરીને જોઈ જ નહોતી, શમ્પાની ઉમરની હતી, શમ્પાના ઘરમાં હતી, પણ શમ્પા ન હતી. એણે શમ્પાના બાપુજીને વાત કરી, “શમ્પા” તમારી વચલી દીકરી.... પણ વાત આગળ જ ન ચાલી કોને ખબર કેમ, શમ્પાના ઘરમાં શમ્પા હતી જ નહીં, એટલે કે ખોટા ઘરમાં આવ્યો હોય એટલી હદે બધાં અજાયબી પામતા હતાં.

સરલે કહ્યું, “જુઓ” - અને એને સહર્ષ યાદ આવ્યું, એની પાસે શમ્પાનો એક ફોટો છે. એણે કહ્યું,
 “જુઓ હું ફોટો બતાવું.”

એણે પાકીટ કાઢી ફોટો કાઢી બતાવતા કહ્યું, “આ છોકરી.”
 બાપુજી હસી પડયા. ફોટો સરલનો પોતાનો હતો. સરલે ફોટો જોયો, અને લગભગ રડવા સુધી પહોંચી ગયો. એણે ખિસ્સાં તપાસ્યાં, શમ્પાનો ફોટો હતો જ નહીં.

સરલ ત્યાંથી ઊભો થઈ ગયો, શમ્માની એક બહેનપણી થોડેક દૂર રહેતી હતી. એ ચાલતો ત્યાં ગયો.
“આવો ને સરલભાઈ.” બહેનપણીએ આવકાર્યો.
“મા, સરલભાઈ આવ્યા છે.”

મા બહાર આવ્યા.

“કેમ સરલ, તબિયત તો સારી છે ને?”

“શમ્મા છે?”

“શમ્મા એટલે?”

“શમ્મા, શમ્મા તારી બહેનપણી અહીંયા છે? વિજયભાઈની દીકરી..?”

સરલે અકળાઈને હાથ જોડી દીધાં. બહેનપણીએ પણ તરત નમસ્તે કહ્યું. શમ્માની બહેનપણી શમ્મા નામની કોઈ છોકરી ને ઓળખતી ન હતી.

- “શમ્મા? છોકરીનું નામ છે?”

સરલને સમજાયું નહીં કે હવે શું કરવું જોઈએ. એણે નક્કી કર્યું, શમ્મા કાલે કોલેજમાં આવશે, અને મળી શકાશે, બહેનપણી નમસ્તેમાં જ ઊભી હતી.

પૂછ્યું,

“સર, રોલ નંબર એકસોવીસ કોણ છે?”

પ્રોફેસરે રુક્ષતાથી ઓફીસમાં તપાસ કરવાનું કહ્યું.

ઓફિસવાળાએ કહ્યું,

“૧૨૦ છે કોઠારી.કે.ટી.”

“અને શમ્મા શુકલાનો?”

ઓફિસે પંદર મિનિટ સુધી તપાસ કરીને કહ્યું, શમ્મા શુકલા કોઈ છે જ નહિ રોલ પર.

“શમ્મા વિજયરાય શુકલ...”

સરલે આગ્રહપૂર્વક ફરી તપાસાવડાવ્યું.

“કોઈ નથી”,

ઓફિસે ફરી તપાસ કરી જણાવ્યું. રોલ તપાસવાનો ચાર્જ ચાર આના હતો. ઓફિસે સરલને જોઈને એક જ વારનાં પૈસા લીધાં. કહ્યું,

“તબિયત તો બરાબર છે ને?”

પહેલો પીરિયડ આખો

સરલે શમ્માની રાહ જોવામાં વિતાવી દીધો. પછી બહાર ઊભાં ઊભાં થાકી ગયો. બીજા પીરિયડમાં ક્લાસમાં જઈને બેઠો.

“રોલ એક સો બે-”

“પ્રેઝન્ટ સર..”

અને એક સો વીસ શમ્માનો હતો..

“રોલ એક સો વીસ-” ,

પ્રોફેસરે બૂમ પાડી. કોઈ જવાબ નહીં.

“રોલ એક સો વીસઘ-”

ફરી શાંતિ. સરલને થયું, પ્રોફેસરે પુરાવું પણ છોકરીના નામની સામે છોકરાનો અવાજ પ્રોફેસરે આપે તો પકડાઈ જાય. ત્યાં અવાજ આવ્યો,

“પ્રેઝન્ટ સર-”

કોઈ છોકરાનો અવાજ. સરલે એકદમ ઊંચા થઈ જોયું, કોઈ જાડો છોકરો હાજરી પુરાવતો હતો. પ્રોફેસરે ધ્યાન આપ્યું નહીં,

“રોલ એક સો એકવીસ..”

પીરિયડ પછી સરલએ જાડા છોકરા પાસે ગયો. કંઈ પૂછવા જાય ત્યાં એની નોટબુક ઉપર જોયું, લખ્યું હતું, કોઠારી કે. ટી. રોલ નંબર એકસોવીસ. સરલે પ્રોફેસરને

“છોકરી?
પણ તમે તો એકલા જ આવો છો”

સરલે કોલેજમાં લગભગ બધાંને પૂછ્યું. પણ શમ્મા ક્યાં છે એ તો દૂર, શમ્માને કોઈ ઓળખતું જ નહોતું.

*

સરલ પોતાનાં એક દોસ્તને શમ્મા વિષે વાતો કરતો.

મિત્રને વાત કરી તો એ અજાયબીથી જોઈ રહ્યો.

“શમ્મા?”

મિત્રએ કહ્યું, કે એનું નામ પહેલી વાર સાંભળે છે. સરલે કહ્યું,

“રોજ તો વાતો કરું છું!”

મિત્રએ કહ્યું,

“કોને ખબર, મને યાદ આવતું નથી.”

સરલે હોસ્ટેલ જઈને શમ્માના પત્રો વાંચવાનો વિચાર કર્યો. પત્રો બેગમાં હતાં જ નહીં. શમ્માએ એને એક ફાઉન્ટેનપેન ભેટ આપી હતી. એની ઉપર કોતરેલું હતું શમ્માનું નામ... સરલે જોયું તો કંઈ જ કોતરેલું નથી, પેન બનાવનારની કંપનીનું નામ જ છે.

સરલે સાંજે બગીચામાં જવાનો વિચાર કર્યો. બગીચામાં જતા પહેલાં એણે હોટલમાં જવાનો વિચાર

ક્યો. હોટલમાં જઈ એણે પરિચિત જેવા મેનેજરને “મારી સાથે જે છોકરી આવે છે” એ વિષે વાત કરી. મેનેજરે ભદ્રતાથી કહ્યું,
 “છોકરી? તમે તો એકલા જ આવો છો?”
 વેઈટરે પણ એ જ કહ્યું. સરલે કહ્યું,
 “કેમ, અહીંથી ઘણી વાર એ છોકરી ફોન કરતી કે મોડું થયું છે, જમીને આવશે...કેમ હજી પરમ દિવસે તો ફોન કર્યો હતો. ગઈ કાલે જ મેં એને ઘેર ફોન કર્યો હતો.”
 મેનેજરે કહ્યું,
 “પણ અહીંયાં ફોન જ ક્યાં છે! આપકો કોઈ ધોખા હુઆ હૈ...”
 “ભ્રમ?”

સરલે મનોમન કહ્યું. મને ભ્રમ થયો છે? એણે ધ્યાન દઈને ટેલિફોનની જગ્યાએ જોયું, ત્યાં કંઈ ન હતું. ફોન જ ન હતો.

સરલ ચાલતો ચાલતો બગીચામાં આવ્યો. ગઈ કાલે બેઠાં હતાં એ બાંકડા પાસે આવ્યો. બેઠો. અને અજાયબી વચ્ચે જોયું, બાંકડો એક છેડેથી અદ્રશ્ય થતો જાય છે. પળવારમાં બાંકડો એકદમ અલોપ થઈ ગયો, અને સરલે જોયું તો પોતે મેંદીની વાડ પાસે ઊભો છે.

બ્લેકબોર્ડ ઉપર ભૂંસાતા જતાં લખાણની જેમ રીતસર બગીચો ભૂંસાતો જતો હતો. બગીચો જોતજોતામાં ક્યાંક ખોવાઈ ગયો. સરલ દોડતો દોડતો દરવાજાની બહાર નીકળ્યો અને પાછળ વળી જોયું. દરવાજો અદ્રશ્ય થઈ ગયો હતો. જ્યાં બગીચો હતો ત્યાં ડામરનો રોડ બની ગયો હતો. હોટલ હતી ત્યાં આધુનિક શૈલીનું મકાન બની ગયું હતું. સરલે ગભરાટથી રિક્ષા પકડી, શમ્પાને ઘેર પહોંચ્યો, શમ્પાને ઘરે આજે માત્ર એના બાપુજી હતા. વિજયરાયે એને પૂછ્યું

“આવો ક્યાંથી આવો છો?”

સરલે વિસ્મયથી ઓળખાણ આપી,

“હું ગઈ કાલે તો આવ્યો હતો.” એમ કહ્યું.

વિજયરાયે કહ્યું,

“આપને કંઈ સમજકેર થાય છે. કાલે તો ઘર બંધ હતું.

આખું ઘર મુંબઈ છે. હું પણ આજે જ આવ્યો.”

વિજયરાયે કહ્યું, એમણે સરલને પહેલાં ક્યારેય જોયો ન હતો. સરલ દોડતો શમ્પાની બહેનપણીને ત્યાં ગયો. ત્યાં સરલને કોઈ ઓળખતું ન હતું. ત્યાં બે ચાર જણ ભેગાં થઈ ગયા હતાં.

“તમે પોળ ભૂલ્યા હશો ભાઈ”,

કહી રસ્તો બતાવવા લાગ્યાં હતાં. બહેનપણીએ કહ્યું,

“પલાખીની પોળમાં મારી માસીની દીકરી રહે છે. એ મારા જેવી જ લાગે છે, તમે... કદાચ કાંઈ શરતચૂક થઈ છે.”

*

સરલે બીજા દિવસે કોલેજમાં પગ મૂક્યો ત્યારે રોલ નંબર એકસો બેનાં જવાબમાં એક શીખ છોકરો હાજરી

પુરાવતો હતો. ઓફિસમાં ચાર આના આપી તપાસ કરાવી તો જણાયું, રોલ એકસો બે છે ગ્રેવાલ જે. સી., અને પટેલ સરલ પી. નામનો કોઈ છોકરો કોલેજમાં નથી. સરલે પોતાની

ચોપડીઓ, નોટબુકો બતાવી. એ બધી કોને ખબર કેવી રીતે ગ્રેવાલ જે. સી. ના નામની હતી, અને આપી દેવી પડી હતી. સરલે હોસ્ટેલ જઈને તપાસ કરી એના રૂમમાં કોઈ પરદેશી રહેતો હતો. એણે ખૂબ જ સારી રીતે સરલને આવકારી સમજાવ્યું, કે સરલ માને છે કે સરલ અહીં રાતે સૂતો છે, અને બે વર્ષથી સૂતો આવ્યો છે, એ એની કાંઈ ગેરસમજ થઈ છે. પરદેશીનું નામ હતું બ્રાઉન ટી...

“ટી ફોર ટેડ, એટલે કે થિયોડોર...”

પરદેશીએ સમજાવ્યું. સરલે વળગણી ઉપર સુકાતાં પોતાના કપડાં બતાવ્યા. સરખાવતાં જણાયું, એકે એના માપનું ન હતું. એના કબાટમાં ચોપડીઓ હતી, પણ એની ઉપર નામ થિયોડોર બ્રાઉન હતું. હોસ્ટેલના રજિસ્ટરમાં સરલનું નામ નહોતું. રાતે યુનિવર્સિટીમાં પોતાના નામ વિષે તપાસ કરાવી, એમાં છેલ્લાં પાંચ વર્ષના રેકર્ડમાં એનું નામ નહોતું. મ્યુનિસિપલ મતદારોની યાદીમાં એ નહોતો. બત્તી વિના સાઈકલ ચલાવવાના ગુનાસર એક વાર એ પકડાયો હતો.

પેટી કેસ કોર્ટમાં એનું નામ કે એનો ગુનો દર્જ કરેલાં નહોતાં. ક્રિકેટ રમતાં એને માથે સખત વાગ્યું હતું,

ત્યારે હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાંનાં ચોપડામાં એ નહોતો. હોસ્ટેલ મેસમાં એની કોઈ કૂપનબુક નહોતી. મ્યુનિસિપલ બાથમાં સભ્ય ક્રમાંક ૪૨૨૨૧ કોઈ ધોળા વાળવાળા વેપારીના નામે હતો. કોલેજના આઈડેન્ટિટી કાર્ડમાં એનો ફોટો નહોતો. નામ નહોતું. લાઈબ્રરીમાં એણે સહી કરેલા ચોપડાઓમાંથી એની સેંકડો સહીઓ અદ્રશ્ય થઈ ગઈ હતી. પોસ્ટ ઓફિસમાં દર મહિને આવતાં મનીઓર્ડરોની રસીદો બધી તપાસાવડાવતાં સરલનું નામ જડ્યું નહોતું. સરલે ઘરે તાર કર્યો, પણ એના ગામના નામનું કોઈ ગામ નહોતું. એણે ટ્રેઈનની ટિકિટ લેવા પૈસા લંબાવ્યા, પણ એ નામનું કોઈ સ્ટેશન નહોતું. કાગળ લખ્યો, પણ એનો જવાબ નહીં આવે એવું સર્ટિફિકેટ ઓફ પોસ્ટિંગની ધાપ મારવાવાળા ક્લાર્કે કહ્યું હતું. કારણ કે એ જિલ્લામાં એ નામની કોઈ પોસ્ટ ઓફિસ નહોતી.

સરલે પોતાની ઘડિયાળ અને ફાઉન્ટેનપેન વેચવાનો વિચાર કર્યો. એણે જઈને પોતાના એક દોસ્તને બંને બતાવવાનું નક્કી કર્યું. જોકે દોસ્ત એને ઓળખશે નહીં એની ખાતરી થઈ ગઈ હતી. બન્ને વસ્તુ બતાવી કાંઈ કહેવા જાય ત્યાં જ દોસ્તે ખૂબ જ કૃતજ્ઞતાથી કહ્યું,

“ઓહ થેંક્યુ, ક્યાંથી જડી?”

સરલ કંઈ બોલે એ પહેલાં દોસ્તે એની પત્નીને બોલાવી કહ્યું,

“જોયું? મેં કહ્યું હતું ને કે આપણે ટ્રેઈનમાં જ ભૂલી ગયાં છીએ! આ ભાઈ બિચારા લઈ આવ્યાં. ભાઈ, તમને કેમ ખબર પડી કે આ મારી જ ઘડિયાળ છે?”

“કેમ તમારું નામ છે ને ઉપર!”

પત્નીએ પેન અને ઘડિયાળ દોસ્તનાં હાથમાંથી આંચકી લેતાં કહ્યું, જાણે ફરી ખોવાઈ જશે. દોસ્તની પત્નીએ બન્નેને વંચાવ્યું, “અશોક ત્રિવેદી” નામ કોતરેલું હતું, બન્ને ચીજો ઉપર. અશોક ત્રિવેદીએ સરલને આભારપૂર્વક શરબત પિવડાવ્યું અને મજાક કરી,

“શિયાળામાં શરબત, પણ માફ કરજો, હો, જરા દૂધ નથી ઘરમાં...મારી પત્ની બહુ ગરમ મિજાજની છે ને, હે...હે... એટલે શરબત વધુ સારું.. હે,હે.”

*

ચાલતાં ચાલતાં સરલને ખ્યાલ આવ્યો, એના જોડા બહુ ટાઈટ થઈ ગયા છે. એણે ઉતારીને તપાસ્યા, અને જોયું તો દસ વર્ષના છોકરાનાં હોય એવડા જોડા હાથમાં પકડીને બેઠો છે. સરલે જોડા ત્યાં જ મૂકી ઉઘાડા પગે ચાલવાનું શરૂ કર્યું. ચાલતાં ચાલતાં માથે હાથ ફેરવ્યો અને જોયું તો માથે ટાલ હતી. એક પણ વાળ ન હતો. ખમીસમાં હાથ નાખવા ગયો ને જોયું તો માત્ર જાંગીયાભેર રસ્તે ચાલે છે. અને કોને ખબર કેમ કોઈને કુતૂહલ થતું નથી. સરલ દોડવા લાગ્યો. દોડતાં દોડતાં એના શરીરનાં રૂંવાડા હવામાં ઝડપાઈને ઊડવા લાગ્યાં, અને શરીર ઉપરથી અદ્રશ્ય થઈ ગયાં... નિર્વસ્ત્ર દશામાં દોડતો દોડતો એ એક ઝરણા પાસે આવ્યો. પાણીમાં પગ બોળી બહાર કાઢ્યા, પગ બહાર જ ન આવ્યાં. સાથળ પછી એના પગ અદ્રશ્ય થઈ ગયા હતાં. સરલે રેતી ઉપર પોતાનું નામ લખવાનો પ્રયત્ન કર્યો, એ નામ ભૂલી ગયો હતો, ભાષા ભૂલી ગયો હતો. લખાયું તે માત્ર આડાઅવળા લીટા હતાં. એણે ઝરણાંનાં સ્વચ્છ પાણીમાં પોતાનાં પ્રતિબિંબને જોવા માથું નમાવ્યું, કંઈ દેખાતું નહોતું, ઝરણું વહેતું હતું, અને એના તળિયા નીચેની રેતી, પથ્થરો સાફ દેખાતાં હતાં સરલનું પ્રતિબિંબ સાફ દેખાતું નહોતું. બંને હાથ એકબીજામાં ભરાવવા ગયો અને માત્ર હવામાં બાયકાં ભરતો લાગ્યો. એને હજી હમણાં સુધી સંભળાતો ઝરણાનો, કોયલનો અવાજ અટકી ગયો હતો. એને કંઈ સંભળાતું નહોતું, દેખાતું નહોતું, અડકાતું નહોતું, સરલ સાંગોપાંગ અલોપ થઈ ગયો હતો.

સરલનું નામોનિશાન પૃથ્વી પરથી એટલી સિફતથી અદ્રશ્ય થઈ ગયું હતું કે જાણે સરલ પોતે એક ભ્રમ હોય.

“આપકો કોઈ ધોખા હુઆ હૈ.”

“કંઈ સમજકેર થઈ હશે.”

“શરતચૂક થઈ ગઈ લાગે છે.”

પણ સરલ જાણતો હતો, જ્યાં સુધી પોતે છે એવું આત્મવિશ્વાસપૂર્વક કહી શકે છે, ત્યાં સુધી પોતે છે. અને સરલે ત્યાં જ પોતાની હસ્તી સ્થગિત કરી દીધી, કારણ કે એને ડર પેસી ગયો હતો, કે એના સંબંધોની જેમ, એનો આત્મવિશ્વાસ પણ કદાચ વિસ્મયપૂર્વક પૂછશે

“તમને? ક્યાંય જોયા હોય એવું તો યાદ આવતું નથી.”

કવિનો મારગ છે શૂરાનો

ગુજરાતી કવિતામાં કવિ નર્મદનું સ્થાન આધુનિકોમાં આઘ કવિ તરીકે છે એવું જ સ્થાન મરાઠી કવિતામાં કવિ કેશવસુતનું છે. કવિ કેશવસુતનો જન્મ માર્ય મહિનાની પંદરમી તારીખે રત્નાગિરિ જિલ્લાના માલગુડ ગામમાં થયો હતો. આજથી લગભગ દોઢસો વર્ષ પહેલાં જન્મેલા કવિ કેશવસુતે કવિતાલેખનની શરૂઆત અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત કવિતાઓના અનુવાદથી કરી હતી. એ દિવસોમાં અંગ્રેજી ભાષા સાહિત્યનું અધ્યયન કરવું સહેલું નહોતું.

કેશવસુતનો પ્રથમ પ્રેમ અંગ્રેજી કવિતા તરફ ઢળેલો હતો. આ કવિએ સર્વપ્રથમ અંધશ્રદ્ધા અને રૂઢિઓ ઉપર પ્રહાર કર્યો હતો અને બંધુતાની ભાવનાનો પુરસ્કાર કર્યો. કવિના વિચારો કાવ્યમય અને લખાણશૈલી મનોવેદક હતી. ઈમર્સન કેશવસુતના પ્રિય કવિ હતા. આ કવિએ મરાઠી કવિતાના અંતરંગને સાવ બદલી નાખ્યું પણ બહિરંગ બદલાયું નહીં. અંગ્રેજીમાં સોનેટ કાવ્યપ્રકારને મરાઠી ભાષામાં સર્વપ્રથમ લાવવાનો યશ કેશવસુતને અપાયો છે. આપણે ત્યાં સોનેટ બળવંતરાય ઠાકોર લાવ્યા હતાં. કેશવસુતે પોતાનો સંપ્રદાય ઊભો કર્યો નહોતો. તે પરંપરાપ્રિય કવિ નહોતા રૂઢિભંજક હતાં.

સુધારાવાદી પણ ખરા. કવિ નર્મદ અંગ્રેજી કવિતાથી પરિચિત હતાં. ગોલ્ડન ટ્રેઝરી જેવા અંગ્રેજી કાવ્યસંચયના પરિશીલનથી નર્મદે ગુજરાતી કવિતાને આધુનિક સ્પર્શ આપેલો.

મરાઠી આધુનિક કવિતાના પ્રણેતા કેશવસુતે નવોદિત કવિઓને અપ્રતિમ ટિપ્સ આપી છે તે ભૂલવા જેવી નથી. આજે વાતાવરણ એવું છે કે કવિતાઓ લખવી અને જલ્દી જલ્દી પ્રસિદ્ધ કરી નાખવી. કાવ્યસંગ્રહો બહાર પાડવા અને તેના ભવ્ય વિમોચન સમારંભો ગોઠવવા. એ જમાનામાં એક નવોદિત કવિએ કેશવસુતને કેટલીક કવિતાઓ અભિપ્રાય માટે અને સુધારા માટે મોકલી હતી. કેશવસુતે આ કવિને એક પત્ર લખ્યો હતો એમાં સ્પષ્ટ લખ્યું હતું કે લોકપ્રિયતા એ કવિતાનો માપદંડ નથી, એનાથી દૂર રહેજો. કવિ કેશવસુતનો આ પત્ર સાચવી રાખવા જેવો છે. કાગળ ઉપર દીવાનું ચિત્ર દોરવાથી અંધારું જતું નથી. પ્રશંસાનો કાદવ 'વાહ..વાહ.. દોબારા'થી હજાર ગાઉ દૂર રહેવાથી જ કવિનો શબ્દ કૃતાર્થ થાય છે.

કવિ કેશવસુતે બહુ જ નિખાલસતાથી સાચી સલાહ ઉગતા કવિઓને આપી છે, જે ગુજરાતીમાં ઉદ્ધરતાં યુવાન કવિમિત્રોને માર્ગદર્શક બની રહેશે...

તમારી કવિતાઓ ઘણા વખતથી મળી છે. સારી છે, પણ હજી તે મારી પાસે છે. મારે તમને કહેવું જોઈતું હતું પણ મારું કહેવું તમને ગમશે એની મને ખાતરી ન હોવાને કારણે મે તરત પત્ર લખ્યો નહીં. એવું લાગે છે કે તમે ઘણા વખતથી કવિતાઓ લખો છો. પણ તમને કાંઈ સૂચન કરું એટલો મારો અધિકાર છે કે નહીં એની મને ખબર નથી. પણ તમે કવિતાઓ મારી પાસે મોકલી એ કારણે મને શું લાગે છે તે જણાવવાનું મારું કર્તવ્ય છે. માણસ શરૂઆતમાં પદ લખતો હોય છે. પદ એ કવિતા હોતી નથી. નવા કવિને પોતાનું પદ ખૂબ ગમતું હોય છે અને તે જલ્દી જલ્દી પ્રસિદ્ધ થાય તેની ઉતાવળ પણ હોય છે. આવી ઈચ્છાને તરત દાબી દેવાની જરૂર છે. ગમે તેવું ને ગમે તે લખીએ તેને પ્રસિદ્ધ કરવાનો શો અર્થ? છતાં મારે કહેવું જોઈએ કે તમારું પદ ઘણું સારું છે. હું શરૂ શરૂમાં આટલું સારું લખી શકતો નહોતો. જુઓ આપણે જ્યારે લોકોને મળવા જઈએ છીએ ત્યારે આપણાં કપડાં સ્વચ્છ અને સુઘડ છે કે નહીં તે જોવું બહુ જરૂરી હોય છે. ગાઉન કે અન્ડરવેર પહેરીને લોકોને મળવા ન જવાય. એ જ પ્રમાણે પદ લેખનને લોકો પાસે લઈ જવું હોય તો એને સંભાળીને શુદ્ધ રીતે લખવું જોઈએ. એમાં જોડણીની ભૂલો ન હોવી જોઈએ. વ્યાકરણના નિયમોનું પાલન થવું જોઈએ. છંદના નિયમોનું ચુસ્ત પાલન થવું જોઈએ. શબ્દરૂપો શુદ્ધ હોય તો જ લોકો એને હાથમાં પકડે. આ વિશે તમે પોતે જ તમારું પદ તપાસો એ જરૂરી છે. તમારા પદમાં ઘણી ભૂલો છે. કલ્પના પણ દૂષિત છે. હું તમારી ભૂલો સુધારતો નથી, તમારે જ સુધારવી પડે.

કવિતા તો આકાશમાં થતી વીજળી છે. એ વીજળીને હાથમાં પકડવાની ઈચ્છા કરનારામાંથી નવ્યાણું ટકા લોકો જાતે જ બળી મરતા હોય છે. એમાંનો એક હું પણ છું. કોઈ પણ કવિ માટે આનંદ એ જ સૌથી મોઘું પારિતોષિક છે. તમારે કયો આનંદ જોઈએ છે તે નક્કી કરો. હાથમાં કે પીઠ પાછળ ખંજવાળ આવતી હોય તો એને વલૂરવાથી પણ આનંદ આવે છે. બોલો તમારે કયો આનંદ જોઈએ છે? ચામડીને વલૂરવાનો કે પછી કાવ્યસર્જનનો આનંદ? એ તમારે નક્કી કરવાનું છે. બીજું, તમારે કવિતા લખીને કીર્તિ મેળવવી છે તો એટલું સમજી લો કે કીર્તિની પાછળ પડનાર કવિ સર્જકની સામે કીર્તિ થૂંકતી પણ નથી. કીર્તિને તુચ્છ સમજનારા આપમસ્ત સર્જકોને કીર્તિ વરવા માટે ઉત્સુક હોય છે અને આ કીર્તિ ઘણા કવિઓને એમ પણ કહે છે કે હું તમારા મૃત્યુ પછી જ તમારા ગળામાં વરમાળા પહેરાવીશ. પબ્લિસિટીને કીર્તિ સમજવાની ભૂલ નહીં કરતા. તમને કદાચ એવો પ્રશ્ન થાય કે આવી બડી સલાહો આપનારો હું કોણ છું? હું તો લોકોને રસ્તો બતાવનારો આધુનિક ભોમિયો છું. મેં પણ ઠોકરો ખાધી છે એટલે હું તમને સાવધાન રહેવાની સૂચના આપું છું.

લિપિતંગ કુ. કે. દામલે દારવાડ
તારીખ ૯-૨-૧૯૦૫

હેરડાઈ કરવાથી દાદરનાં પગથિયાં ઓછાં થાય છે?

વિનોદ ભટ્ટ

ઉંમરનાં દરેક તબક્કે આપણા હિતચિંતકો દ્વારા આપણને અમુક સવાલો અચુક પૂછાતાં હોય છે (ઉદા.ત., પરચીસથી પાંત્રીસની વચ્ચે પહોંચીએ ત્યારે પૂછવામાં આવે છે કે તમે તો સરકારી નોકરીમાં છો ને? ઉપર નીચેનું થઈને કેટલું કૂટી ખાવ છો? અને કોઈ બિઝનેસમાં પડયાં હોઈએ તો એવું પૂછે કે ધંધા ધાપા કેવા'ક ચાલે છે? એમાય 'ધાપા' શબ્દ પર વિશિષ્ટ રીતે ભાર મુકવામાં આવે છે. ધાપાને 'ધાપ મારવા જોડે નિકટનો સંબંધ હોય એવું તેમના પ્રશ્ન તેમ જ ખાસ તો ચહેરા પરથી અનુમાન કરવાનું મન થાય છે. પણ આપણી ગુજરાતી ભાષા જ અનર્થકારી છે એમ માની પૂછનારને શંકાનો લાભ આપોઆપ આપી દેવાય છે.

બાવન પંચાવન વર્ષ થતાં પ્રશ્ન ઝીંકાય છે કે શો વસ્તાર છે? એમાં દીકરા દીકરીનો સ્કોર કેટલો? એમાંનાં કેટલાંને ઠેકાણે પાડયાં? અર્થાત્ તમારી સુપુત્રીઓએ કેટલા જમાઈ ઠેકાણે પાડયાં? પાંસરા કર્યા?

અને વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં માંડ પ્રવેશ્યાં હોઈએ ત્યાં જ આપણી સામે પગથી માથા સુધી બારીકાઈથી જોઈને, પૂછનાર પ્રશ્ન ફેંકે છે, “કેટલાં થયાં?”

“તમને કેટલાં લાગે છે?” આપણી ઉંમરનો ક્યાસ તેની પાસે કઢાવવા ઇચ્છીએ છીએ.

“સાયમસાય કહી દઉ?” તે ખમચાય છે.

“જે હોય તે કહી દો ને, પ્લીઝ.” આપણે આપણી ઉંમર માટે પોતે કુતૂહલ પ્રગટ કરીએ છીએ.

“તમને માઠું નહીં લાગે ને?” તે લાડ કરે છે.

“હું સ્ત્રી નથી એટલે નહીં લાગે જાવ, પ્રોમિસ.”

“જાવ, તમારુંય રહ્યું ને મારું પણ રહ્યું. પંચોતેરથી ઓછી નહીં ને એંસીથી વધુ નહીં.”

“હજી તો મને માંડ સિત્તેર થયાં છે.” આપણે નિઃસાસા સાથે કહીએ છીએ.

એમ ઘણા લોકો જન્મથી જ ડેમેજ પીસ હોય છે, તકલાદી. ઘણી કારોનાં મોડલ કંપનીમાં બને ત્યારથી જ ભંગાર નથી હોતાં? માણસોમાં પણ એવું જ બને છે. ‘સાયું કહું તો તમે છો એ કરતાં બહુ ઘરડા લાગો છો.’ બોલી પોતાની ફરજ બજાવ્યાના સંતોષ સાથે તે રસ્તે પડે છે. પણ રસ્તે પડતાં પહેલાં આપણા માનસિક સ્વાસ્થ્યમાં અણીદાર કાંટા વેરતા જાય છે. ખાનગીમાં કહું તો આ મારી ખુદની તંદુરસ્તીની કથા છે. હિંદી હાસ્ય કવિ સંમેલનમાં એક હાસ્યકવિએ મને આશ્ચર્યથી પૂછ્યું હતું કે,

“તમે હજી જીવો છો, વિનોદજી?”

“આપકો કોઈ આપત્તિ હૈ?” એવું પૂછવાનું મન થયું, પણ પછી એમ પૂછવાને બદલે તેને મે પૂછ્યું: “તમને એવો વહેમ કેમ પડયો?”

“તમારી વ્યંગ્યરચનાઓ ઘણા વર્ષો સુધી ‘ધર્મયુગ’ અને ‘સારિકા’માં વાંચવા મળતી હતી. કિન્તુ, છેલ્લા કેટલાક સમયથી તમારું કશું વાંચવામાં નથી આવતું એટલે મેં એમ માનેલું કે હવે બહુ થયું એવું માનીને તમે દિવંગત થઈ ગયા હશો.” એ કવિએ ચોખવટ કરી.

આજથી લગભગ ચાલીસ વર્ષ અગાઉ કોઈ વયસ્ક

છોકરી મને ભૂલભૂલમાં અંકલ કહેતી ત્યારે અંદરથી ચીસ પડાઈ જતી કે, “બાલિકે, હમે અંકલ મત કહો.” પણ આજે ‘કાકા’ તો શું, કોઈ ‘દાદાજી’ કહે તો પણ મન મનાવી લઉં છું કે એમાં એ બિચારી શું કરે, એવો લાગતો હોઈશ તો એ એવું કહેતી હશે ને!

પણ એક દિવસ તો એક સ્ત્રીએ મને આઘાતથી મૂર્છિત કરી નાખેલો. એક બુકે પાર્ટીમાં ડિશ લઈને મારા વારાની રાહ જોતો હું પિરસણના ટેબલ પાસે ઉભો હતો. મારી પત્ની મારી પાછળ હતી, ત્યાં તેની બાજુમાં ઉભેલી એક અજાણી મહિલાએ તેને કુતૂહલથી પુછ્યું કે, “હું બહેન, વિનોદ ભટ્ટ તમારા ફાધર થાય?” આ સાંભળી પત્ની

થોડી છોભીલી પડી ગઈ, પણ હું તો કાપો તો લોહી ન નીકળે એવો પીળો પડી ગયો, એનિમિક થઈ ગયો. મારી ભૂખ મરી ગઈ, સ્વરૂચિ ભોજન અરૂચિકર થઈ ગયું.

બીજે દિવસે ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં અડધો ડઝન રંગબેરંગી ટીશર્ટ્સ બજારમાંથી વહોરી લાવ્યો. કાંકરિયા તળાવ પર મોર્નિંગવોકમાં ટી શર્ટમાં જોઈને મને વોકર્સ ક્લબના એક સભ્યે વણમાગી સલાહ આપતાં કહ્યું કે તમારા ખભા વાંકા વળી ગયા છે એટલે તમને આ ટીશર્ટ સહેજ પણ શોભતું નથી. તમારે તો ઝભ્ભાં પહેરવા જોઈએ, ઝભ્ભાંમાં તમારાં વાંકા ખભાની કોઈને ઝટ ખબર નહીં પડે. તો એક મુરબ્બીએ મને સહાનુભૂતિથી પૂછ્યું: “તમે હેરડાઈ કેમ નથી કરતા?” પછી ઉમેર્યું: “ડાઈ કરવાથી તમે છો એના કરતાં દસથી પંદર વર્ષ નાના યુવાન દેખાશો.” એ મુરબ્બીને મેં જવાબ ન આપ્યો, પણ મને એ વાતની ખબર છે કે હેરડાઈ કરવાથી દાદરનાં પગથિયાં ઓછાં થતાં નથી અને સાચું કહું તો હું જેવો નથી એવો દેખાવાનું મને હરગિજ ન ગમે. એમાં મને છેતરપિંડી, આડંબર કે દંભ જેવું લાગે છે. આ બધું કોના માટે? જોનાર માટે જ કરવાનું ને આપણને દેખનારને તો વધુ પડતા કાળા વાળ જોઈને ખબર પડી જ જતી હોય છે કે આ બુદ્ધિએ કાયાકલ્પ માટે કલપ કર્યો છે, હેરડાઈ કરી છે! ઢળતી ઉંમરે ધોળામાં કાળું કર્યું છે. આને ધોળામાં ઘૂળ નાંખ્યા જેવું મને તો લાગે છે.

ધારો કે થોડા યુવાન દેખાવા આપણે હેરડાઈ કરીએ, પણ ચાલતી વેળાએ હાંફ ચડી જાય, ખાંસીના ઠમકા ઉપરાઉપરી આવ્યા કરતાં હોય, વચ્ચે વચ્ચે થતા એન્જાઈના પેઈનને લીધે છાતી પર વારંવાર હાથ દબાવ્યા કરતા હોઈએ. આ બધી કૃત્રિમ યુવાની હેરડાઈ કેવી રીતે ઢાંકી શકવાની? આપણને પૂછ્યાં વગર, નિષ્કૃતાપૂર્વક આપણને અંતરિયાળ

છોડી ગઈ છે એ જુવાનીને આ રીતે પકડી રખાય? એ તો ડૂબતો માણસ તણખલાને પકડવા મથતો હોય એવું લાગે, આપણી જાત સાથે બનાવટ કરતા હોઈએ એવી લાગણી થાય, છટ...

અને આમ જોવા જઈએ તો આ સફેદ વાળ કંઈ ફોગટમાં ક્યાં મેળવ્યા છે. તેને પકવવા, કાળામાંથી ધોળા કરવા માટે કેટલો બધો સંઘર્ષ વેઠવો પડ્યો છે. આ સફેદ વાળના જથ્થા વચ્ચે કોણ જાણે કેટલાય કડવા, ખારા, ખાટા અને તૂરા અનુભવો લપાઈ બેઠા હોય છે. એ રીતે જોઈએ તો આ સફેદ વાળ એ તો માણસની આપકમાઈ છે, ખુદકમાઈ છે. તેને એમ કંઈ સસ્તામાં વેડફી

નખાય? ખોઈ કઢાય? કદાચ એટલે જ મારા ગીધુકાકા કેટલીય વાર કહેતા હોય છે કે હેરડાઈ કે કલપ દ્વારા કાળા વાળ કરાવતા કોઈ પણ સંતની વાણીમાં વિશ્વાસ મૂકવો નહીં

એની કથનીમાં તમને સચ્ચાઈ જોવા નહીં મળે. હેરડાઈ જેવું જ લાગશે. હેરડાઈ જુદાશું છે.

મસ્તક પર ધોળી ઘજા ફરકવા માંડે ત્યારે માણસને સમજાવા માંડે છે કે કેટલા થયાં ને બદલે કેટલા રહ્યાં એનો હિસાબ માંડવાના, જીવન સાથે સમાધાન કરવાના દિવસો આવી ગયા છે. માથા પરના સફેદ વાળ એ પરિપક્વતા સૂચવે છે. આની સામે કોઈ કદાચ એવી દલીલ કરી શકે કે પરિપક્વતાને વાળની સફેદ સાથે કોઈ નિસ્બત નથી. દા.ત. ગદર્ભ. મોટા ભાગના ગદર્ભો જન્મથી જ સફેદ વાળ ધરાવતાં હોય છે, એમને પરિપક્વ કહેવાનું સાહસ આપણે કરીએ છીએ?

પરંતુ આપણે અહીં માણસોના સફેદ વાળની વાત કરી રહ્યાં છીએ. આપણાં ભૂતપૂર્વ જ નહીં, અભૂતપૂર્વ પ્રાઈમ મિનિસ્ટર શ્રીમતી ઇન્દિરા ગાંધીને માથા પરના કાળા વાળની વચ્ચે માત્ર એક જ સફેદ લટ હતી. એ લટ જોઈને મારી જેમ ઘણાને શરૂઆતમાં એવું લાગતું હતું કે પીઠ પોલિટિશિયનની છાપ ઉપસાવવાં શ્રીમતી ઇન્દિરા ગાંધીએ પોતાના માથા પરના વાળમાંથી એક લટને અલગ તારવીને એના પર સફેદો લગાડ્યો હશે. એ જે હોય તે, પણ એક સફેદ લટને લીધે તે કેવાં જાજરમાન લાગતાં હતાં! દરેક ઉંમરને પોતાનો પ્રભાવ હોય છે, ગરિમા હોય છે, પોતાનું સૌંદર્ય હોય છે. કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર અને વૈજ્ઞાનિક આઈન્સ્ટાઈન, માથા પરના શુદ્ધ ચાંદી જેવા સફેદ વાળને કારણે આ બંને કોઈ તપસ્વી જેવા નહોતાં જણાતાં? ટાગોરને તો વધારામાં સફેદ દાઢી પણ હતી. આ બેઉને કાળા વાળવાળાં કલ્પી જુઓ. તમને સહેજ પણ મજા નહીં આવે.

“મસ્તક પર ધોળી ઘજા ફરકવા માંડે ત્યારે માણસને સમજાવા માંડે છે કે કેટલા થયાં ને બદલે કેટલા રહ્યાં એનો હિસાબ માંડવાના, જીવન સાથે સમાધાન કરવાના દિવસો આવી ગયા છે.”

ફોન મેં બજી ઘંટિયાં...

ભરત કાપડિયા

અમારા મિત્ર મુકેશભાઈના માસીએ એમને મોબાઇલ લગાડ્યો. ટ્રીન ટ્રીનથી ટેવાયેલા માસીને સાંભળવા મળ્યું : ‘તેરી તો....!’ એમણે ફોન કટ કરી પાછો જોડ્યો. વળી પાછું : ‘તેરી તો...!’ બીજે દિવસે માસી રૂબરૂ મુકેશભાઈને ઘરે પહોંચી ફરિયાદ કરવા લાગ્યાં, ‘અરે તને ફોન કરું છું તો મને કોઈ પંજાબીમાં ગાળો આપે છે!’ બિચારા માસીને ખબર નહીં કે મોબાઇલ કંપનીને ટંકશાળ પાડનાર રીંગટોન કઈ બલા છે! મુકેશભાઈએ તરત જ એમનો કૉલર ટયુન બદલીને ‘સલામ નમસ્તે’ કરી નાખ્યો.

હવે તો લગભગ દરેક મોબાઇલ ધારક પોતાની અથવા તો પોતાના ચહીતાની પસંદની રીંગટોન, કૉલર ટયુન અને વોઇસ મેઈલ સંદેશા વગાડવા માંડ્યા છે.

એક આંખના ડૉક્ટરે રીંગ ટોન રાખ્યો છે : ‘તેરી આંખો કે સિવા દુનિયામેં રખા કયા હૈ?’

તો કાર્ડિયોલોજિસ્ટે ડાઉનલોડ કર્યો છે : ‘કોઈ જબ તુમ્હારા હૃદય તોડ દે.. તબ તુમ મેરે પાસ આના...’

વળી સર્જરી કરાવેલા દર્દીને ફોન જોડો તો સાંભળવા મળે : ‘હમને કલેજા રખ દિયા ચાકૂ કી નોક પર....’

પાંચ દિવસવાળી ટેસ્ટમાં પછડાટ ખાધા પછી એક દિવસની મેચમાં પરચો બતાવનાર ક્રેકન ધોનીનો ફોન બોલી ઉઠે છે : ‘વન ડે માતરમ્!’

એક દિવસની મેચમાં પરચો બતાવનાર ક્રેકન ધોનીનો ફોન બોલી ઉઠે છે : ‘વન ડે માતરમ્!’

‘નમો’ નાં વેવમાં ધોવાઈ ગયેલા ‘રાગા’નો ફોન રણકવાને બદલે વિલાપ કરે છે :

‘ના કોઈ ઉમંગ હૈ, ના કોઈ તરંગ હૈ, મેરી ઝિંદગી હૈ કયા, એક કટી પતંગ હૈ.’

વેધશાળાએ રીંગ ટોન રાખ્યો છે : ‘આજ મૌસમ બડા બેઈમાન હૈ.’

તો બધાને ટીપ આપતા એક શેરદલાલનો ફોન જોડો તો સાંભળવા મળશે : ‘કુછ શેર સુનાતા હું મૈ...’

રેલ્વે રિઝર્વેશનનો છે :
'હેપ્પી 'બર્થ' ડે ટુ યુ..'

સેક્સ ચેન્જ ઓપરેશનના ધખારાવાળા બૉબીડાર્લિંગનો
કૉલર ટ્યુન છે :
'એસી લાગી લગન, મીરાં હો ગઈ મગન..'

માટે ટ્યુન રાખ્યો છે :
'અપની તો જૈસે તૈસે કટ જાયેગી,
'આપ'કા કયા હોગા જનાબેઆલી...'

તો વળી આમ આદમી પાર્ટીના કેટલાંકનો ટ્યુન છે :
'મસ્તી કી પાઠશાલા.. મસ્તી કી પાઠશાલા...'

સની લિયોનીએ
અગાઉ કૉલર
ટ્યુન રાખેલો :
'પર્દા નહી જબ
કોઇ ખુદા સે,
બંદો સે પર્દા કરના
કયા..'

'દુકાળ પડશે' ની બૂમરાણ મયાવનાર વેધશાળા સામે
મેઘરાજાએ ગિન્નાઈને જાણે વગર ફોને ટ્યુન વગાડયો છે:
"આતા માઝી સટકલી"

અમારી
સામેના
બિલ્ડિંગમાં
રહેતા
રીટાબહેનના
પતિ મિલમાં
મેનેજર છે

પણ આજ કાલ નવરાત્રિના મૂઝમાં એણે ગુજરાતી ગીત
પસંદ કર્યું છે :
'ઓઢણી ઓઢું ઓઢું ને ઉડી જાય...'

જેવા પતિ મહાશય કામે નીકળે એટલે રીટાબહેન પતિ
સાથે ફાગ ખેલવા માંડે. જ્યારે પતિદેવ ફોન જોડે તો
રીટાબહેનનો ફોન રણકે : 'તુમ જો મિલ ગયે હો તો યે
લગતા હૈ કે જહાં મિલ ગયા....'

અમારી પડોસન કોલેજિયન જુડીએ જ્યારે પોતાનો રીંગ
ટોન 'મન તડપત હરિ દર્શન કો આજ' રાખ્યો ત્યારે એના
મા બાપ ખુશ થયાં કે દીકરી પણ ભક્તિભાવ તરફ વળી
છે. એમને ક્યાં ખબર છે કે બહેનને બબ્બે બોય ફ્રેન્ડ્સ છે
એકનું નામ હરિ અને બીજાનું નામ દર્શન!

'દુકાળ પડશે'ની બૂમરાણ મયાવનાર વેધશાળા સામે
મેઘરાજાએ ગિન્નાઈને જાણે વગર ફોને ટ્યુન વગાડયો છે:
'આતા માઝી સટકલી'

રીંગટોનમાં વળી ફેવરિટ પણ રાખી શકાય છે.
તમને કોઈ ખાસ વ્યક્તિ ફોન કરે તો એને સંભળાવવા
સ્પેશિયલ રીંગટોન મોબાઇલમાં ફીટ કરવાની સગવડ છે.

પરંતુ આનંદની વાત તો એ છે કે ઈ મેગેઝિન
'શબ્દ'ના ઘણા ચાહકોએ પોતાનો રીંગ ટોન રાખી લીધો છે:
'હે શુભારંભ, હો શુભારંભ
મંગલ બેલા આઈ..'

દિલ્હીના એક કોંગ્રેસી નેતાએ ખાસ કેજરીવાલ

www.syahee.com

www.syahee.com દુનિયાભરના સાહિત્યપ્રેમીઓને

એક સાથે જોડતી નિઃશુલ્ક બ્લોગિંગ સાઈટ અને
સોશિયલ નેટવર્કિંગ પ્લેટફોર્મ છે.

Read, Write and Share ના સૂત્ર સાથે શરૂ કરવામાં આવેલી
આ સાઈટ પર ૮૦૦૦થી પણ વધુ સભ્યો છે.